

16 OPČNÍ AKCIOVÉ PROGRAMY A ZAMĚSTNANECKÉ AKCIE

Opční akciové programy jsou motivačním nástrojem, který lze uplatňovat jednak pro představenstvo (statutární orgán) a dozorčí radu akciové společnosti, ale tento motivační nástroj může být využit i jako forma motivování vedoucích zaměstnanců společnosti, zejména pak vrcholových manažerů a ředitelů společnosti. Mezi zaměstnanecké benefity v akciové společnosti patří i poskytování akcií společnosti jejím zaměstnancům za zvýhodněných podmínek, pokud je tato možnost zakotvena ve stanovách akciové společnosti.

16.1 Akciová společnost a její akcie

Právní řešení akciové společnosti je vymezeno v § 243 až 551 ZOK. **Akciovou společností je společnost, jejíž základní kapitál je rozvržen na určitý počet akcií.** Základní kapitál se vyjadřuje v českých korunách. V případě, že akciová společnost vede podle zvláštního zákona účetnictví v eurech, může vyjádřit základní kapitál v eurech. Výše základního kapitálu akciové společnosti je alespoň 2 000 000 Kč nebo 80 000 EUR.

Akcionář má právo na podíl na zisku, který valná hromada schválila k rozdělení mezi akcionáře. Neurčí-li stanovy ve vztahu k určitému druhu akcií jinak, určuje se tento podíl poměrem akcionářova podílu k základnímu kapitálu. Neurčí-li stanovy jinak, vyplácí se podíl na zisku v penězích. U akcií, se kterými je spojen pevný podíl na zisku, se rozhodnutí valné hromady o jeho rozdělení nevyžaduje. Podíl na zisku je splatný do 3 měsíců od schválení účetní závěrky.

Akcie je cenný papír nebo zaknihovaný cenný papír, s nímž jsou spojena práva akcionáře jako společníka podílet se podle ZOK a stanov společnosti na jejím řízení, jejím zisku a na likvidačním zůstatku při jejím zrušení s likvidací. Akcie může mít formu cenného papíru na řad nebo na doručitele; to platí obdobně pro zaknihované akcie.

Akcie ve formě cenného papíru na doručitele se označuje jako **akcie na majitele.** Akcie na majitele mohou být vydány pouze jako zaknihovaný cenný papír nebo jako imobilizovaný cenný papír. Akcie na majitele je neomezeně převoditelná.

Akcie ve formě cenného papíru na řad se označuje jako **akcie na jméno.** Akcie na jméno se zapisuje do seznamu akcionářů, který vede společnost. Vydala-li

společnost zaknihované akcie, mohou stanovy určit, že seznam akcionářů je nahrazen evidencí zaknihovaných cenných papírů. Akcie na jméno se převádí rubropisem, v němž se uvede jednoznačná identifikace nabyvatele.

Zaknihované akcie jsou neomezeně převoditelné, ledaže stanovy jejich převoditelnost omezí. **Akcie se zvláštními právy**, se kterými jsou spojena stejná práva, tvoří jeden druh. Akcie, se kterými není spojeno žádné zvláštní právo, jsou **akcie kmenové**. Akcie, se kterou jsou spojena přednostní práva týkající se podílu na zisku nebo na jiných vlastních zdrojích nebo na likvidačním zůstatku společnosti, je **prioritní akcie**.

Podle § 295 ZOK může akciová společnost vydat k uplatnění přednostního práva opční list. **Opční list** je cenný papír na doručitele a lze ho vydat jako zaknihovaný cenný papír.

16.2 Opční akciový program a jeho daňové řešení

Podstatou opčního akciového programu je, že **společnost nabízí zaměstnanci právo v budoucnosti odkoupit daný počet akcií společnosti za předem danou cenu** (obvykle cenu platnou ke dni udělení opce). V případě růstu kursu akcií zaměstnanec při realizaci opce vydělá, naopak při budoucím poklesu kursu akcií zaměstnanec nic neriskuje, protože opci nemusí využít. Jelikož jde většinou o dlouhodobé opce (obvykle 5 až 10 let) a možnost jejich uplatnění je často vázána na trvání pracovního poměru, jde o vhodný nástroj nejen pro získání, ale i udržení klíčových zaměstnanců firmy.

Průběh realizace opce můžeme rozdělit do čtyř navazujících fází:

1. **Poskytnutí opce** – okamžik sepsání smlouvy o udělení opce zaměstnanci.
2. **Dospělost opce** – okamžik, kdy zaměstnanci vzniká právo k uplatnění držené opce.
3. **Uplatnění opce** – vlastní rozhodnutí držitele opce realizovat opční právo.
4. **Vypršení opce** – poslední den, kdy může zaměstnanec právo opce realizovat.

K daňovému řešení opce se vyjadřuje pokyn GFR č. D-22 v bodě 1 k § 6 odst. 3 ZDP. Zde se uvádí, že při bezúplatném poskytnutí práva opce na koupi akcií za předem sjednanou cenu se **za příjem ze závislé činnosti podle § 6 odst. 1 písm. d) a odst. 3 ZDP považuje majetkový prospěch, který zaměstnanci plyne až v okamžiku uplatnění opce**, nikoliv při jejím poskytnutí; výše příjmu se stanoví jako rozdíl mezi vyšší obvyklou cenou akcií v okamžiku uplatnění opce a jejich nižší sjednanou kupní cenou.

PŘÍKLAD

Manažerovi akciové společnosti je v rámci jeho motivace poskytnuto bezúplatně právo opce na budoucí nákup 500 akcií společnosti za předem sjednanou opční cenu ve výši 720 Kč za akcii (jedná se o tržní cenu akcie v den poskytnutí opce). Po uplynutí stanovené doby je opce uplatněna, přičemž v době uplatnění opce je tržní cena akcie 980 Kč.

ŘEŠENÍ

Zdanitelným příjmem ze závislé činnosti v měsíci uplatnění opce je rozdíl mezi tržní cenou akcie v okamžiku uplatnění opce a předem sjednanou cenou, tedy v našem případě $980 \text{ Kč} - 720 \text{ Kč} = 260 \text{ Kč}$ na jednu akcii. Hodnota nepeněžního příjmu zaměstnance v měsíci uplatnění opce činí $260 \text{ Kč} \times 500 \text{ akcií} = 130\,000 \text{ Kč}$ a tento nepeněžní příjem se zahrne rovněž do vyměřovacího základu pro stanovení pojistného na sociální a zdravotní pojištění. Zdanění u zaměstnance proběhne ze superhrubé mzdy v příslušném měsíci uplatnění opce.

PŘÍKLAD

Klíčovému zaměstnanci akciové společnosti je za účelem jeho motivace k setrvání ve společnosti poskytnuto bezúplatně právo opce na budoucí nákup 400 akcií společnosti za předem sjednanou opční cenu ve výši 420 Kč za akcii (jedná se o tržní cenu akcie v den poskytnutí opce). Po jednotlivých výkyvech tržní ceny akcie směrem nahoru i dolů činí v době dospělosti opce a jejím uplatněním zaměstnancem tržní cena akcie 420 Kč.

ŘEŠENÍ

Zdanitelným příjmem ze závislé činnosti v měsíci uplatnění opce je rozdíl mezi tržní cenou akcie v okamžiku uplatnění opce a předem sjednanou cenou. Vzhledem k tomu, že obě ceny jsou shodné, nevzniká zaměstnanci žádný nepeněžní příjem.

PŘÍKLAD

Člen dozorčí rady akciové společnosti je poskytnuto bezúplatně právo opce na budoucí nákup 200 akcií společnosti za předem sjednanou opční cenu ve výši 580 Kč za akcii (jedná se o tržní cenu akcie v den poskytnutí opce). V době dospělosti opce však cena akcií společnosti na pražské burze poklesla na hodnotu 510 Kč.

ŘEŠENÍ

Člen dozorčí rady se může rozhodnout, že právo opce nevyužije. Pokud by se rozhodl právo opce využít, bude muset za 100 akcií zaplatit sjednanou opční cenu 580 Kč/akcii, tedy částku 116 000 Kč, a po tomto rizikovém rozhodnutí bude očekávat, že dojde k následnému zhodnocení kursu akcie.

16.3 Zaměstnanecké akcie a jejich daňové řešení

V § 258 ZOK se uvádí, že stanovy akciové společnosti mohou určit, že **zaměstnanci společnosti mohou nabývat její akcie nebo akcie společností s ní propojených za zvýhodněných podmínek**. Stanovy nebo rozhodnutí valné hromady o zvýšení základního kapitálu mohou určit, že zaměstnanci nemusí splatit celý emisní kurs upsaných akcií nebo je mohou nabývat za jiných zvýhodněných podmínek, pokud bude případný rozdíl mezi splacenou částí emisního kursu a cenou nebo emisním kursem a cenou pokryt z vlastních zdrojů společnosti. Výše uvedené se použije obdobně na zaměstnance společnosti, kteří odešli do důchodu.

U zaměstnance se stává předmětem zdanění podle § 6 odst. 3 ZDP rozdíl mezi zvýhodněnou cenou nabývané akcie společnosti, kterou hradí zaměstnanec, a aktuální cenou akcie stanovenou dle zákona o oceňování majetku (např. u veřejně obchodovatelných akcií aktuální cena na burze). Cenové zvýhodnění nabytých akcií (nepeněžní příjem zaměstnance) se stává předmětem zdanění u zaměstnance v okamžiku jeho uplatnění, tj. při vlastním prodeji akcií zaměstnancům za nižší cenu. V tomto měsíci se tento nepeněžní příjem přičte ke zdanitelným příjmům zaměstnance ze závislé činnosti a zdaní se ze superhrubé mzdy s tím, že nepeněžní příjem se rovněž zahrne do vyměřovacího základu pro výpočet pojistného na sociální a zdravotní pojištění zaměstnance.

V případě, že by zaměstnanec takto nabyté akcie následně prodal, bude se na něho vztahovat daňové řešení obsažené v § 4 odst. 1 písm. w) a písm. x) ZDP.

V § 4 odst. 1 písm. w) ZDP se uvádí, že **od daně z příjmů fyzických osob jsou osvobozeny příjmy z úplatného převodu cenných papírů a příjmy z podílů připadajících na podílové listy při zrušení podílového fondu, pokud jejich úhrn u poplatníka nepřesáhne ve zdaňovacím období částku 100 000 Kč**. Toto osvobození se nevztahuje na příjmy z kapitálového majetku a na příjmy z úplatného převodu cenných papírů nebo z podílů připadajících na podílové listy při zrušení podílového fondu, které jsou nebo byly zahrnuty do obchodního majetku, a to do 3 let od ukončení činnosti, ze které plyne příjem ze samostatné činnosti; jedná-li se o kmenový list, činí doba 5 let.

V § 4 odst. 1 písm. x) ZDP se uvádí, že **od daně z příjmů fyzických osob je osvobozen příjem z úplatného převodu cenného papíru, přesáhne-li doba mezi nabytím a úplatným převodem tohoto cenného papíru při jeho úplatném převodu dobu 3 let**, a dále příjem z podílu připadající na podílový list při zrušení podílového fondu, přesáhne-li doba mezi nabytím podílového listu a dnem vyplacení podílu dobu 3 let. Doba 3 let se zkracuje o dobu, po kterou byl tento cenný papír nebo podíl připadající na podílový list při zrušení podílového fondu ve vlastnictví zůstavitele, v případě, že jde o úplatný převod cenného papíru nebo podílu připadajícího na podílový list při zrušení podílového fondu nabytého děděním od zůstavitele, který byl příbuzným v řadě přímé nebo manželem.

Rozhodující přitom není základ daně (rozdíl příjmů a výdajů), ale dosažený příjem z úplatného převodu cenných papírů. Přitom se testuje nikoliv jednotlivý úplatný převod cenného papíru v průběhu zdaňovacího období, ale celkový součet příjmů z úplatného převodu cenných papírů za zdaňovací období.

Pokud se na příjmy z úplatného převodu těchto akcií nevztahuje osvobození od daně z příjmů dle § 4 ZDP, **podléhají tyto příjmy zdanění jako ostatní příjem podle § 10 odst. 1 písm. b) bod 2 ZDP.**

Základem daně dle § 10 ZDP (dílcím základem daně) je příjem snížený o výdaje prokazatelně vynaložené na jeho dosažení. **Jsou-li výdaje spojené s jednotlivým druhem příjmu vyšší než příjem, k rozdílu se nepřihlíží.** Výdaje, které převyšují příjmy v tom zdaňovacím období, kdy poprvé plynou splátky nebo zálohy na prodej cenných papírů, mohou být uplatněny v tomto zdaňovacím období až do výše tohoto příjmu. Jestliže plyne příjem i v dalších zdaňovacích obdobích, postupuje se obdobně, a to až do výše celkové částky, kterou lze podle tohoto ustanovení jako výdaj uplatnit.

Jako výdaj lze v souvislosti s úplatným převodem zaměstnaneckých akcií uplatnit:

- **nabývací cenu akcií**, za kterou zaměstnanec akcie zakoupil, zvýšenou o slevu při pořízení akcií, kterou zaměstnanec jako nepeněžní příjem zdanil při nabytí akcií,
- **výdaje související s uskutečněním úplatného převodu** (například odměnu finančnímu poradci, odměnu za zprostředkování prodeje cenného papíru, výdaje na spoje v souvislosti s uskutečněním prodeje cenného papíru, provize obchodníkovi s cennými papíry, poplatek za provedení převodu, výdaj za sepsání smlouvy o převodu cenného papíru apod.).

PŘÍKLAD

Stanovy akciové společnosti umožňují zaměstnanci společnosti nabývat akcie společnosti za zvýhodněných podmínek. Zaměstnanec v daném případě získal v roce 2018 od svého zaměstnavatele za sníženou cenu 560 Kč celkem 300 zaměstnaneckých akcií společnosti. V době nabytí těchto akcií činila jejich tržní cena 780 Kč. Zaměstnanec v srpnu 2019 polovinu těchto akcií výhodně prodá za cenu 950 Kč/akcii.

ŘEŠENÍ

Při koupi akcií společnosti za zvýhodněnou cenu je u zaměstnance rozdíl mezi touto zvýhodněnou cenou nabývané akcie společnosti, kterou hradí zaměstnanec, a tržní cenou akcie, zdaněn jako příjem ze závislé činnosti, a to v měsíci nabytí těchto akcií zaměstnancem – jedná se o nepeněžní příjem $(780 \text{ Kč} - 560 \text{ Kč}) \times 300 \text{ akcií} = 66\,000 \text{ Kč}$. Příjem z následného úplatného převodu poloviny akcií v roce 2019 činí $950 \text{ Kč} \times 150 \text{ akcií} = 142\,500 \text{ Kč}$. Výše příjmu je vyšší než limit pro osvobození od daně z příjmů dle § 4 odst. 1 písm. w) ZDP, proto nastupuje test pro osvobození od daně dle § 4 odst. 1 písm. x) ZDP. Vzhledem k tomu, že úplatný převod akcií se uskuteční do 3 let

po jejich nabytí, podléhá příjem z úplatného převodu akcií zdanění jako ostatní příjem dle § 10 ZDP.

Jako výdaj lze uplatnit nabývací cenu akcií, tj. částku, kterou zaměstnanec zaplatil zaměstnavateli při poskytnutí zaměstnanecských akcií (560 Kč/akcii), a dále hodnotu zdaněného nepeněžního příjmu v souvislosti s nabytím zaměstnanecských akcií (220 Kč/akcii).

Základem daně dle § 10 ZDP z titulu úplatného převodu akcií tak bude v roce 2019 částka: $142\,500\text{ Kč} - (560\text{ Kč} + 220\text{ Kč}) \times 150\text{ akcií} = 25\,500\text{ Kč}$

Zaměstnanec si jako další výdaj může uplatnit rovněž výdaje související s skutečným úplatného převodu akcií.

PŘÍKLAD

Zaměstnanec v souladu se stanovami akciové společnosti získal v roce 2017 za sníženou cenu 300 Kč od svého zaměstnavatele 100 zaměstnanecských akcií společnosti. V době nabytí těchto akcií činila jejich tržní cena 700 Kč. Zaměstnanec v listopadu 2019 všechny nabyté akcie prodá za cenu 900 Kč/akcii.

ŘEŠENÍ

Při koupi akcií společnosti za zvýhodněnou cenu je u zaměstnance rozdíl mezi touto zvýhodněnou cenou nabývané akcie společnosti, kterou hradí zaměstnanec, a tržní cenou akcie, zdaněn jako příjem ze závislé činnosti, a to v měsíci nabytí těchto akcií zaměstnancem – jedná se o nepeněžní příjem $(700\text{ Kč} - 300\text{ Kč}) \times 100\text{ akcií} = 40\,000\text{ Kč}$. Příjem z následného úplatného převodu akcií v roce 2019 činí $900\text{ Kč} \times 100\text{ akcií} = 90\,000\text{ Kč}$. Pokud již zaměstnanec v roce 2019 nerealizuje žádný jiný úplatný převod akcií, pak výše příjmu z úplatného převodu akcií za zdaňovací období roku 2019 je nižší než limit pro osvobození od daně z příjmů dle § 4 odst. 1 písm. w) ZDP. Proto bude tento příjem od daně z příjmů v roce 2019 osvobozen.

PŘÍKLAD

Manažer společnosti uplatní v roce 2019 v souvislosti s poskytnutím zaměstnanecského opčního programu nákup 500 akcií společnosti za sjednanou opční cenu 850 Kč. Tržní cena akcie v den uplatnění práva opce činila 1 200 Kč. V měsíci uplatnění opce byl zaměstnanci zdaněn nepeněžní příjem $(1\,200\text{ Kč} - 850\text{ Kč}) \times 500\text{ akcií} = 175\,000\text{ Kč}$ jako příjem ze závislé činnosti a současně tento příjem zvýšil vyměřovací základ pro odvod pojistného na sociální a zdravotní pojištění. S ohledem na potřebu finančních prostředků zaměstnanec v roce 2019 polovinu akcií prodá za cenu 1 100 Kč/akcii.

ŘEŠENÍ

Příjem z úplatného převodu akcií v roce 2019 činí $1\,100\text{ Kč} \times 250\text{ akcií} = 275\,000\text{ Kč}$. Výše příjmu je vyšší než limit pro osvobození od daně z příjmů dle § 4 odst. 1 písm. w) ZDP, proto nastupuje test pro osvobození od daně dle § 4 odst. 1 písm. x) ZDP.

Vzhledem k tomu, že úplatný převod akcií se uskuteční do 3 let po jejich nabytí, podléhá příjem z úplatného převodu akcií zdanění jako ostatní příjem dle § 10 ZDP.

Jako výdaj lze uplatnit částku, kterou zaměstnanec zaplatil zaměstnavateli za akcie při uplatnění opce (850 Kč/akcii), a dále hodnotu zdaněného nepeněžního příjmu ve výši rozdílu mezi nákupní cenou akcie dle opční smlouvy a aktuální tržní cenou akcie (350 Kč/akcii).

Rozdíl mezi příjmy a výdaji dle § 10 ZDP:

$$275\,000\text{ Kč} - (850\text{ Kč} + 350\text{ Kč}) \times 250\text{ akcií} = -25\,000\text{ Kč}$$

Prodej akcií v našem případě je ztrátový. V § 10 odst. 4 ZDP se uvádí, že jsou-li výdaje spojené s jednotlivým druhem ostatních příjmů vyšší než příjem, k rozdílu se nepřihlíží. Základ daně dle § 10 tak je v našem případě roven nule. Zaměstnanec i přesto nemůže požádat svého zaměstnavatele o roční zúčtování daně za rok 2019 a musí podat daňové přiznání k dani z příjmů fyzických osob.